

Отримано: 21 серпня 2021 р.

Прорецензовано: 12 вересня 2021 р.

Прийнято до друку: 19 вересня 2021 р.

e-mail: yuliia.lola@hneu.net

DOI: 10.25264/2311-5149-2021-22(50)-17-23

Лола Ю. Ю. Сутність потенціалу подолання наслідків глобальної економічної кризи. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, вересень 2021. № 22(50). С. 17–23.

УДК: 338.45

JEL-класифікація: E02, O13, R10,

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-6631-3822>**Лола Юлія Юрївна,**

кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри державного управління,
публічного адміністрування та регіональної економіки
Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця

**СУТНІСТЬ ПОТЕНЦІАЛУ ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ
ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ**

Технічний устрій суспільства та існуюча концепція капіталістичного розвитку економіки не можуть відповісти на виклики XXI ст., тому важливим є розгляд антикризового потенціалу країн з врахуванням умов його формування та використання. Кардинальні зміни умов залучення антикризового потенціалу потребують уточнення його сутності з врахуванням адаптивності системи державного управління, технічних можливостей суспільного виробництва, а також здатності трудових ресурсів приймати складні рішення щодо більш ефективного поєднання ресурсів в умовах невизначеності. Доведено, що деякі країни світу зміцнюють свої економіки після економічних криз, тому запропоновано термін «економічний потенціал глобальної кризи».

Ключові слова: потенціал розвитку регіону, антикризовий потенціал, ВВП, економічна криза.

Лола Юлія Юрьевна,

кандидат экономических наук, доцент, докторант кафедры государственного управления,
публичного администрирования и региональной экономики
Харьковского национального экономического университета им. С. Кузнеця

**СУЩНОСТЬ ПОТЕНЦИАЛА ПРЕОДОЛЕНИЯ ПОСЛЕДСТВИЙ
ГЛОБАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО КРИЗИСА**

Техническое устройство общества и существующая концепция капиталистического развития экономики не могут ответить на глобальные вызовы XXI века, поэтому важным является рассмотрение антикризисного потенциала стран с учетом условий его формирования и использования. Кардинальные изменения условий привлечения антикризисного потенциала требуют уточнения его сущности с учетом адаптивности системы государственного управления, технических возможностей общественного производства, а также способности трудовых ресурсов принимать сложные решения по более эффективному сочетанию ресурсов в условиях неопределенности. Доказано, что некоторые страны мира укрепляют свои экономики после экономических кризисов, поэтому предложен термин «экономический потенциал глобального кризиса».

Ключевые слова: потенциал развития региона, антикризисный потенциал, ВВП, экономический кризис.

Yuliia Lola,

PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of Public Administration and Regional Economy department,
Kharkiv National University of Economics named after S. Kuznets

**THE ESSENCE OF THE POTENTIAL OF OVERCOMING
THE GLOBAL ECONOMIC CRISIS CONSEQUENCES**

The technical structure of society and the existing concept of capitalist economic development cannot meet the current challenges of the XXI century, so it is important to consider the anti-crisis potential of countries, taking into account the conditions of its formation and use. Radical changes in the conditions of formation and attraction of anti-crisis potential require clarification of its essence taking into account the adaptability of public administration, technical capabilities of social production, as well as the human ability to make complex decisions on more efficient combination of resources in uncertainty.

In terms of the 6th and 7th technological system, the "potential of regional development" is proposed to be defined as the ability of societies of certain territories to create metacognitive technologies to increase resource efficiency and the ability of societies to quickly integrate into the digital world.

The development potential provides the system's ability to adapt to crisis phenomena and maintain the trend of economic growth. The anti-crisis potential (as additional), is involved in the impact of crisis phenomena and helps to overcome the negative impact that has led to a sharp decline in economic growth.

A characteristic feature of the "crisis potential" concept is the ability to attract additional resources during the crisis, with the decisive role played by the level of adaptability of public administration, technical capabilities of social production, as well as the ability of labor to make complex decisions in uncertainty. Anti-crisis potential is an opportunity that in the process of anti-crisis management is transformed into an effective mechanism for counteracting crisis phenomena.

In countries with strong economies (USA, Austria, Germany, France, Spain) there is a significant drop in GDP per capita during the global financial crisis of 2020, which was triggered by the coronavirus SARS-CoV-2. At the same time, there are countries (Israel, China), whose economic condition not only has not deteriorated, but undergone even further sustainable development. This trend is due to the fact that for some systems the crisis is not only a threat, but also provides opportunities for the formation of new combinations of resources, which leads to a significant economic effect and further development. If we conduct research the trends of countries' response to global crises and exit from crises, we can see different trajectories. It has been proven that some countries in the world are strengthening their economies after economic crises, so the term "economic potential of the global crisis" has been proposed. The economic potential of the crisis is the possibility for strong economic growth in the region, the ability of the national economy to achieve a strategic goal by using changes in the international market, changing the positions on the international arena.

Key words: development potential of the region, anti-crisis potential, GDP, economic crisis.

Постановка проблеми. Існуюча економічна концепція людського існування призвела до викликів, які неможливо вирішити в рамках існуючої капіталістичної концепції розвитку економічної системи. Епоха масового виробництва та ринкової економіки спричинила появу великої кількості підприємців та власників капіталу, які прагнуть відстоювати власні інтереси без урахування інтересів суспільства в цілому. Наслідком цього є наближення екологічної катастрофи, з якою зіткнулося людство у ХХІ ст. Постійне зростання населення світу загострює цю проблему і вимагає нових парадигм соціально-економічного розвитку суспільства під загрозою знищення людства як виду.

Враховуючи виклики ХХІ ст., кожна країна світу розробляє стратегії розвитку, аналізує, прогнозує та формує потенціал сталого розвитку та антикризовий потенціал. В науковій літературі не існує єдиного підходу до визначення поняття «потенціал», крім того, більше уваги приділено дослідженню потенціалу підприємств. З одного боку, сутність поняття зберігається незалежно від об'єкту управління, з іншого – з'являються додаткові характеристики поняття «потенціал регіону».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз та класифікацію визначень поняття «потенціал», що зустрічаються у науковій літературі, у 1986 р. провели науковці Н. Т. Ігнатенко і В. Н. Руденко Вони встановили, що у 42 % випадків смислове значення терміну «потенціал» асоціюється із сукупністю природних умов і ресурсів (багатств), можливостей, запасів, коштів, цінностей; у 18 % – з потужністю виробництва, фондів, багатств, ресурсів країни (регіону); у 16 % – з ресурсними, економічними, природними можливостями; у 8 % – зі здібністю продуктивних сил до досягнення певного ефекту [1].

Аналіз сучасної літератури показує, що ситуація змінилася, і більшість авторів дотримується думки, що потенціал – це можливість та здатність системи до досягнення встановленої мети. Це цілком закономірно, оскільки раніше основним джерелом збільшення потенціалу системи було залучення нових ресурсів, тепер в умовах обмеженості ресурсів фокус уваги перенесено на більш ефективне та інтенсивне їх використання.

Так, А. Н. Азриліян під потенціалом розуміє сукупність наявних засобів, можливостей в окремій сфері [2]. Таке трактування має загальний характер, однак є вказівка на прив'язку потенціалу до певної сфери діяльності об'єкту. В. М. Архангельський визначає поняття «потенціал» як засоби, запаси, ресурси, які є в наявності і можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети [3]. В цьому визначенні акцентовано увагу на наявності ресурсів, що не використовуються на цей час, однак можуть бути залучені для досягнення кращого результату з огляду на встановлену мету. О. Федонін, І. Рєпіна та О. Олексюк [4, с. 6–8] також підкреслюють відповідність при визначенні потенціалу залучених ресурсів поставленій задачі. Автори К. Мисько, Б. Погрішук [5] визначають потенціал як «здатність системи», що підкреслює визначальну роль людського фактору у виникненні потенціалу певного об'єкту як феномену.

Термін «потенціал», окрім матеріальних і нематеріальних засобів, включає здатності працівника, колективу, підприємства, суспільства в цілому до ефективного використання наявних засобів або ресурсів [6].

Ресурсний підхід порушує причинно-наслідковий зв'язок між явищами, оскільки не ресурси формують мету виробництва, а, навпаки, мета функціонування системи визначає певну систему ресурсів, спрямовану на її досягнення [7]. На розвиток економіки регіонів значний вплив стали мати інформаційні ресурси. Проведені економетричні дослідження глобальних індексів (ICT, Doing Business, Global Competitiveness Index) свідчать про різну інтенсивність впливу інформаційно-комунікаційного розвитку в окремих групах країн (визначених за рівнем ICT) на їх економічний рівень [8].

Мета дослідження: визначити сутність та особливі характеристики понять «потенціал розвитку» та «антикризовий потенціал регіонів» в умовах нових викликів ХХІ ст.

Для досягнення мети поставлено такі **завдання:**

- проаналізувати різні підходи до визначення поняття «потенціал» та «антикризовий потенціал»;
- встановити відмінність сутності понять «потенціал розвитку», «антикризовий потенціал», «економічний потенціал кризи»;
- розглянути емпіричні докази існування економічного потенціалу глобальних криз.

Виклад основного матеріалу. Для вирішення сучасних завдань розвитку суспільства «потенціал» пропонується розглядати як можливість отримати максимальний результат від використання сукупності наявних та залучених, для досягнення встановлених завдань, ресурсів в рамках адаптивної системи управління.

Сутність поняття «потенціал» має такі характерні ознаки:

- розглядається в ракурсі певного об'єкта;
- може бути оцінений в рамках поставлених цілей та завдань;
- включає наявні ресурси та ресурси, що можуть бути залученими;
- обмежений досягненнями науково-технічного прогресу, фінансовими можливостями, екологічними обмеженнями та здібностями людини створити ефективне поєднання сукупності ресурсів.

Таким чином, в науковій літературі виділяють три підходи до визначення поняття потенціал: «ресурсний» підхід, розгляд потенціалу як сукупність «можливостей» та як сукупність «здібностей». З точки зору цих підходів «потенціал регіону» розглядається як:

- сукупність ресурсів, що залучена до виробничо-господарського комплексу, сфери послуг та соціальної сфери для забезпечення гідного стану та розвитку регіону;
- сукупність «можливостей» використання та збільшення наявних матеріально-технічних, фінансових, людських та інформаційних ресурсів, їх більш ефективного поєднання з метою досягнення стратегічних цілей розвитку регіону;
- сукупність «здібностей» людського ресурсу виявити, залучити та оптимально поєднати ресурси регіону для досягнення цілей її стратегічного розвитку. Це підкріплює першочергову значимість ролі людського капіталу. В основу покладено вислів К. Маркса про те, що засоби праці, предмети праці і робоча сила як чинники виробництва і елементи створення нового продукту є можливостями, що підкреслюють їх потенційний характер. Для перетворення такої можливості «вони повинні об'єднатися» [9] і саме робоча сила може поєднати засоби та предмети праці.

Т. М. Лозинська визначає «потенціал територій» як сукупність параметрів, які обумовлюють наявність у системі певних можливостей, здатностей і ресурсів для здійснення ними тих чи інших зусиль, спрямованих на самозабезпечення і самовідродження, а також для перетворення умов і характеристик середовища [10]. В цьому визначенні зазначено можливість потенціалу територій впливати на зовнішнє середовище.

«Потенціал розвитку регіону» пропонується розглядати в ракурсі стійкого розвитку та подолання негативного впливу оточуючого середовища, у тому числі негативних наслідків, що призводять до появи кризових явищ. При стратегічному плануванні розвитку регіону мають бути передбачені ризики виникнення економічних криз та сформований «потенціал подолання кризи» або «антикризовий потенціал». Таким чином, «потенціал подолання кризи» можна розглядати як частину «потенціалу розвитку регіону». Морфологічний аналіз поняття «антикризовий потенціал» наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Морфологічний аналіз поняття «антикризовий потенціал»

Автор	Визначення	Характерна ознака
Є. І. Бойко [11]	антикризовий потенціал промислового сектора економіки здатність і можливість подолати економічну кризу через застосування державних та недержавних форм і механізмів регулювання процесів обігу промислової продукції, капіталів та факторів виробництва	інструментом подолання кризи є державне управління
Н. Зарубеєва [12, с. 99]	здатність протистояти кризам шляхом використання наявних можливостей	не враховано потенційні можливості
О. Белозерцев [13]	сукупні потенційні можливості підприємства протидіяти кризі, які виникають у результаті використання наявних і залучених ресурсів підприємства у процесі реалізації антикризових заходів в умовах динамічного зовнішнього середовища	розмежовано потенціал розвитку та антикризовий потенціал
О. Мороз, І. Шварц [14, с. 8]	здатність виробничої економічної системи протистояти реальним і потенційним кризовим явищам у функціонуванні, зберігаючи при цьому тенденцію до сталого розвитку	визначено мету – сталий розвиток

Продовження таблиці 1

О. Лозова [15, с. 284]	здатність системи вчасно виявити та протистояти кризі	така здатність залежить від системи управління та можливості людини
Л. Фролова, Д. Кириєнко [16]	можливість мінімізувати негативний вплив кризи	передбачається, що негативний вплив національна економіка вже відчула, потрібно визначити шляхи використання ресурсів

В умовах 6-го та 7-го технологічного укладу «потенціал розвитку регіону» пропонується визначати як здатність суспільств певних територій створювати метакогнітивні технології для збільшення ефективності ресурсів та здатності суспільств до швидкої інтеграції у цифровий світ. Характерною ознакою поняття «антикризовий потенціал» є можливість залучення додаткових ресурсів під час кризи, при цьому визначальну роль має рівень адаптивності системи державного управління, технічні можливості суспільного виробництва, а також здатність трудових ресурсів приймати складні рішення в умовах невизначеності.

Так, О. Лозова визначає антикризовий потенціал як здатність системи вчасно виявити та протистояти кризі [15, с. 284], тобто вирішальну роль має адаптивність системи управління та здатність трудових ресурсів. Це визначення підкреслюють важливість аналізу та прогнозування можливості кризових явищ при формуванні антикризового потенціалу. А. Подгородна, С. Грудіна розглядають антикризовий потенціал як можливість організації адаптуватися чи можливість передбачити реакцію на випадкові впливи економічних факторів, коли навіть небезпечні інциденти перетворюються на можливості [17]. В цьому визначенні є думка про те, що кризові явища негативно впливають на суб'єкти господарювання та суспільство в цілому, однак для деяких суб'єктів надає додаткові можливості, що супроводжується різними темпами їх росту.

Таблиця 2

Порівняння характерних ознак понять «потенціал розвитку» та «антикризовий потенціал»

Характерні ознаки	Потенціал розвитку	Антикризовий потенціал
Призначення	Забезпечення економічного росту	Подолання наслідків кризи
Особливості формування	Можливості передбачаються при стратегічному плануванні	Можливості передбачаються при стратегічному плануванні
Склад	Наявні ресурси та ресурси, що планується залучити додатково для стабільного розвитку	Наявні та додатково залучені ресурси, що спрямовані на подолання кризи
Період виникнення	Період, що аналізується	Поява кризових явищ

Таким чином, трактування різними авторами поняття «антикризовий потенціал», об'єднують такі спільні сутнісні ознаки: наявність потенційних можливостей та здатність системи протистояти кризовим явищам або адаптуватися до них. Потенційні можливості антикризового потенціалу формуються шляхом трансформації та оптимізації наявного потенціалу та залучення додаткових ресурсів для подолання негативних наслідків кризи. Відмінність понять «потенціал розвитку», «антикризовий потенціал», «економічний потенціал кризи» схематично наведена на рис. 1.

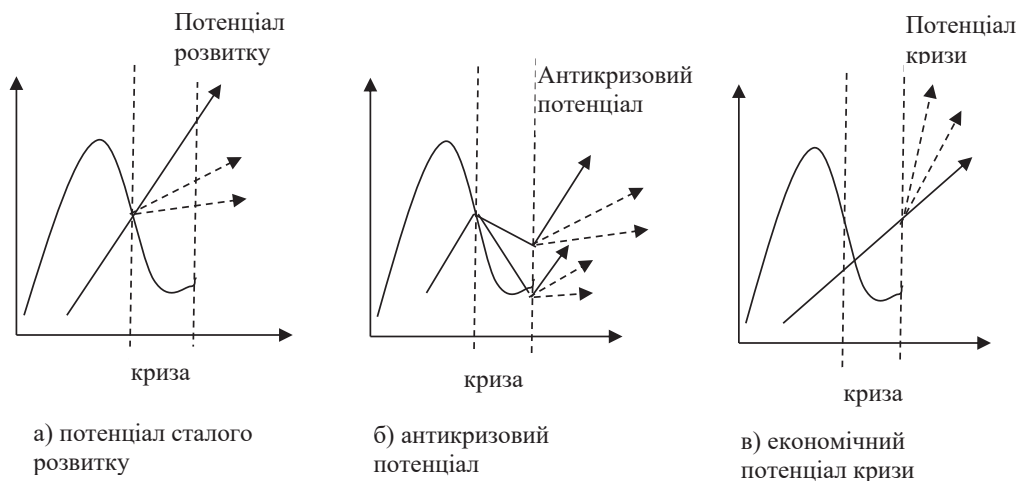

Рис. 1. Відмінність сутності понять «потенціал розвитку», «антикризовий потенціал», «економічний потенціал кризи»

Як видно з рис. 1, потенціал розвитку (наявний потенціал) та антикризовий потенціал регіону не є тотожними поняттями. Вони відображають можливості використання сукупності ресурсів доступної кількості та якості, реалізація яких проходить в різних умовах, і тому цілі різняться, у першому випадку – розвиток регіонів, у іншому – протистояння та виживання в умовах кризи. Тобто антикризовий потенціал – це можливості, які в процесі антикризового управління трансформуються в дієвий механізм протидії кризовим явищам.

Потенціал розвитку забезпечує здатність системи адаптуватися до кризових явищ та зберегти тенденцію економічного зростання. Антикризовий потенціал є додатковим, залучається під час впливу кризових явищ та сприяє подоланню негативного впливу, що призвів до різкого падіння показників економічного росту. Антикризовий потенціал системи (макрорегіону, країни, регіону, напряму економічної діяльності, підприємства) не з'являється автоматично, формування його можливо виключно при налагодженій системі стратегічного моделювання та планування. Метою ж антикризового потенціалу є залучення додаткових можливостей використання наявних та потенційних ресурсів для запобігання критичного впливу кризових явищ або подолання наслідків криз шляхом трансформації та оптимізації складових існуючого потенціалу та адаптації системи управління до негативного впливу зовнішнього середовища.

Якщо прослідкувати тенденції реагування країн на глобальні кризові явища та вихід з кризи, то можна побачити різні траєкторії. Зміна глобального показника розвитку економіки (ВВП на душу населення за паритетом споживчої здатності) протягом 2000–2020 рр. представлена на рис. 2.

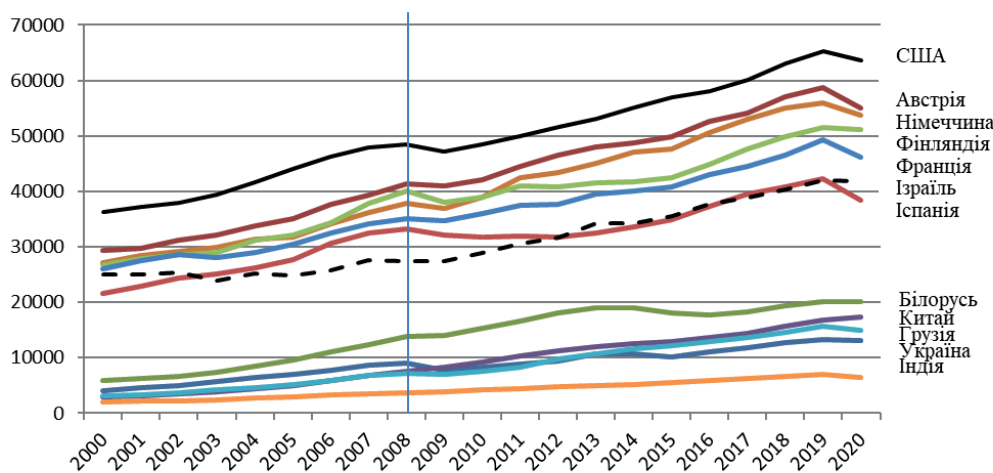

Рис. 2. Динаміка ВВП на душу населення за паритетом споживчої здатності

Джерело: складено автором за даними Світового банку.

Як видно на рис. 2, у країнах із сильними економіками (США, Австрія, Німеччина, Франція, Іспанія) спостерігається значне падіння ВВП на душу населення під час глобальної фінансової кризи 2008 р., яка була спровокована коронавірусом SARS-CoV-2. Зазначимо, що економіка Франції, Австрії, Німеччини на глобальну економічну кризу 2008–2009 рр. відреагували меншим спадом та швидким подоланням гострої фази кризи. Це свідчить про те, що ефективність потенціалу економічного росту країни та антикризового потенціалу не є постійною величиною та змінюється в залежності від умов їх залучення та використання.

У той же час, є країни (Ізраїль, Китай), економічний стан яких не тільки не погіршився, а навіть спостерігається подальший сталий розвиток. Така тенденція пов'язана з тим, що для деяких систем криза несе не тільки загрози, а й надає можливості формування нових поєднань ресурсів, що призводить до значного економічного ефекту та подальшого розвитку.

Внаслідок світових економічних криз відбувається глобальний спад економік країн, зміни кон'юнктури світового ринку, конкурентоспроможності держав, що надає можливості деяким країнам покращити свої позиції на міжнародній арені. У зв'язку з цим пропонується ввести поняття «економічний потенціал кризи». Економічний потенціал кризи – це можливість потужного економічного зростання регіону, здатність національної економіки забезпечити досягнення стратегічної мети шляхом використання змін кон'юнктури міжнародного ринку, зміни позиції країн світу на міжнародній арені.

Висновки. Таким чином, передбачити, попередити та подолати кризові явища дозволяє застосування системи антикризового управління, що забезпечує мобілізацію ресурсів під час кризи та ефективність

їх використання. В умовах Четвертої технологічної революції потенціал регіону потрібно розглядати не тільки з точки зору ресурсного підходу, а й враховувати умови їх формування, залучення й використання в процесі виробництва або в невиробничій сфері. Перехід суспільства до нового технологічного устрою супроводжується глобальними кризами. Однак, країни світу по різному реагують на негативні фактори зовнішнього середовища, що свідчить про різні підходи до формування та залучення наявного потенціалу, потенціалу розвитку території, антикризового потенціалу. На загальному фоні падіння глобальних показників росту, економічні кризи надають додаткові умови зростання для деяких країн світу, що доводить наявність різного обсягу та ефективності використання економічного потенціалу кризи.

Література:

1. Игнатенко Н. Т., Руденко В. П. Природно-ресурсный потенциал территории: географический анализ и синтез. Київ : Вища школа, 1986. 362 с.
Ignatenko, N. T., Rudenko V. P. (1986). Prirodno-resursnyj potencial territorii: geograficheskij analiz i sintez. Kyiv. Vishcha shkola, 362. [in English].
2. Азрилиан А. Н. Большой экономический словарь : 25000 терминов. Москва : Институт новой экономики, 2004. 1376 с.
Azriliyan, A. N (2004). Bol'shoj ekonomicheskij slovar' : 25000 terminov. Moscow: Institut novej ekonomiki, 1376. [in English].
3. Петровский Б. В. Большая медицинская энциклопедия. Москва : Советская энциклопедия, 1989. С. 1–30.
Petrovskij, B. V. (1989). Bol'shaya medicinskaja enciklopediya. Moscow: Sovetskaja enciklopediya, 1–30. [in English].
4. Федонін О. С., Репіна І. М., Олексюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Київ : КНЕУ, 2004. 316 с.
Fedorin, O. S., Repina I. M., Oleksyuk O. I. (2004). Potencial pidpriemstva: formuvannya ta ocinka/ O.S. Fedonin. Kyiv: KNEU, 316. [in English].
5. Погришчук Б. В. Формування та використання виробничого потенціалу в АПК. URL: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/4.2/218.pdf> (дата звернення: 21.08.2021).
6. Степанов А. Я., Иванова Н. В. Категория «потенциал» в экономике. *Энциклопедия маркетинга*. URL: <http://www.marketing.spb.ru/read/article/a66.htm> (дата звернення: 21.08.2021).
7. Степанов, А. Я., Иванова, Н. В. (2011). Категория «потенциал» в экономике. *Enciklopediya marketinga*. <<http://www.marketing.spb.ru/read/article/a66.htm>> (2021, serpen', 21). [in English].
8. Калюжна Н. Г. Ресурсна концепція трактування потенціалу в економіці: сутність та обмеження у застосуванні. *Проблеми економіки*. 2014. № 2. С. 108–114.
Kalyuzhna, N. G. (2014). Resursna koncepciya traktuvannya potencialu v ekonomici: sutnist' ta obmezhenya u zastosuvanni. *Problemi ekonomiki*, № 2, 108-114. [in English].
9. Gavkalova N., Lola Y., Prokopovych S., Mykhailenko D. (2019). *Influence of the Country's Information Level on Its Economic Development*. Proceedings of the 2019 7th International Conference on Modeling, Development and Strategic Management of Economic System (MDSMES 2019). AEBMR, Vol. 99. <https://www.atlantis-prescom/proceedings/mdsmes-19/articles?q=lola> (2021, serpen', 21).
10. Gavkalova, N., Lola, Y., Prokopovych, S., Mykhailenko, D. (2019). *Influence of the Country's Information Level on Its Economic Development*. Proceedings of the 2019 7th International Conference on Modeling, Development and Strategic Management of Economic System (MDSMES 2019). AEBMR, Vol. 99. <https://www.atlantis-pres.com/proceedings/mdsmes-19/articles?q=lola> (2021, serpen', 21). [in English].
11. Карл Маркс. Капітал. Критика політичної економії. Том I. Кн. I. Харків : Державне видавництво України, 1927. 784 с.
Karl Marks (1927). Kapital. Kritika politichnoї ekonomii. Tom I. Kn. I. Harkiv: Derzhavne vidavnictvo Ukraїni, 784. [in English].
12. Лозинська Т. М., Бобровська О. Ю., Крушельницька Т. А., Латинін М. А. Потенціал розвитку територій: методологічні засади формування і нарощення : монографія. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 362 с.
Lozins'ka, T. M. Bobrovs'ka, O. Y., Krushel'nic'ka, T. A., Latinin, M. A. (2017). Potencial rozvitku teritorij: metodologichni zasadi formuvannya i naroshchennya: monografiya. Dnipro: DRIDU NADU, 362. [in English].
13. Бойко Є. І. Організаційно-економічне забезпечення інноваційного розвитку промисловості регіону. Львів : ІРД НАН України, 2003. 192 с.
Bojko, E. I. (2003). Organizacijno-ekonomichne zabezpechennya innovacijnogo rozvitku promislovosti regionu. L'viv: IRD NAN Ukraїni, 192. [in English].
14. Зарубеєва Н. Оцінка антикризового потенціалу коксохімічного підприємства на основі аналізу його стану з використанням нечіткої логіки. *Економічний аналіз*. 2010. № 5. С. 95–99.
Zarubeeva, N. (2010). Ocinka antikrizovogo potencialu koksohimichnogo pidpriemstva na osnovi analizu jogo stanu z vikoristannjam nechitkoї logiki. *Ekonomichnij analiz*, № 5, 95–99. [in English].

13. Белозерцев О. В. Оцінка антикризового потенціалу вугледобувних підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01. Алчевськ, 2003. 209 с.
Belozercev, O. V. (2003). Ocinka antykrizovogo potencialu vugledobuvnih pidpriemstv : dis. ... kand. ekon. nauk : 08.06.01. Alchevs'k, 2003. [in English].
14. Мороз О. О., Шварц І. В. Удосконалення системи оцінювання антикризового потенціалу суб'єкта господарювання. *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету*. 2008. Т. 3. С. 422–424.
Moroz, O. O., SHvarc, I. V. (2008). Udoskonalennya sistemi ocinyuvannya antykrizovogo potencialu sub'ekta gospodaryuvannya. Zbirnik naukovih prac' Podil's'kogo derzhavnogo agrarno-tekhnichnogo universitetu. 2008, T. 3, 422–424. [in English].
15. Лозова О. Актуальні проблеми економіки та управління в умовах системної кризи : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (29 листопада 2016 року). Львів : Львівський інститут МАУП, 2016. Ч. 2. 675 с.
Lozova, O. (2016). Aktual'ni problemi ekonomiki ta upravlinnya v umovah sistemnoї krizi : zbirnik materialiv Vseukraїns'koї naukovo-praktichnoї konferencії (29 listopada 2016 roku). L'viv: L'vivs'kij institut MAUP, CH. 2. 675. [in English].
16. Фролова Л. В., Кирієнко Д. М. Визначення сутності категорії «потенціал виживання підприємства». *Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіонів*. 2011. Вип. 2. С. 155–157.
Frolova, L. V., Kirienko, D. M. (2011). Vznachennya sutnosti kategorії «potencial vizhivannya pidpriemstva». Aktual'ni problemi ekonomichnogo i social'nogo rozvitku regioniv, Vip.2, 155-157. [in English].
17. Podgorodnaya, A., Grudina, S. (2015). *Self-Developing Systems in the Conditions of Anti-Recessionary Management. Procedia Economics and Finance*. Vol. 23. P. 1074–1078. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2212567115004207>